

REKABET KURULU KARARI

Dosya Sayısı : D3/2/H.S.-02/03 (Önaraştırma)

Karar Sayısı : 02-51/640-261

Karar Tarihi : 29.8.2002

A- TOPLANTIYA KATILAN ÜYELER

II. Başkan: Dr. Kemal EROL

Üyeler : İsmet CANTÜRK, Nejdet KARACEHENNEM, A. Ersan GÖKMEN, R. Müfit SONBAY, Kubilay ATASAYAR, Mustafa PARLAK, Prof. Dr. Zühtü AYTAÇ

B- RAPORTÖRLER: Hakan SABUNCU, Alper KARAKURT

C- ŞİKAYET EDEN: Ahmet Çaha

Bahçelievler 5. Sk. Karlı Ap. Kat:2 No:4 ŞANLIURFA

D- HAKKINDA ÖNARAŞTIRMA YAPILANLAR: Şanlıurfa ve yöresinde faaliyet gösteren çırçır fabrikaları

E- DOSYA KONUSU: Şanlıurfa ve yöresinde faaliyet gösteren çırçır fabrikası sahiplerinin anlaşma yapmak suretiyle kütlü pamuk alım fiyatını belirlemek suretiyle 4054 sayılı Kanun'u ihlal ettikleri iddiası.

F- İDDİALARIN ÖZETİ: Ahmet Çaha'ya ait şikayet dilekçesinde; Şanlıurfa ve yöresinde faaliyet gösteren çırçır fabrikası sahiplerinin aralarında anlaşma yaparak kütlü pamuk alım fiyatını belirledikleri, bu suretle fiyatı 700.000 TL/Kg olması gereken kütlü pamuğu düşük fiyatla satın aldıkları iddia edilmektedir.

G- DOSYA EVRELERİ: Kurum kayıtlarına 8.10.2001 tarih ve 4290 sayıyla giren başvuru üzerine hazırlanan 10.10.2001 tarihli Bilgi Notu, 22.11.2001 tarih, 01-56 sayılı Kurul toplantısında görüşülmüş ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 40/1. maddesi uyarınca önaraştırma yapılmasına karar verilmiştir.

İlgili karar uyarınca düzenlenen 23.8.2002 tarih ve D3/2/H.S-02/03 sayılı Önaraştırma Raporu 26.8.2002 tarih, REK.0.07.00.00/65 sayılı Başkanlık önergesi ile 02-51 sayılı Kurul toplantısında görüşülerek karara bağlanmıştır.

H- RAPORTÖRLERİN GÖRÜŞÜ: İlgili raporda; Şanlıurfa ve yöresinde faaliyet gösteren çırçır fabrikalarının alım dönemlerinde aralarında anlaşma yapmak suretiyle "kütlü pamuk"un alım fiyatını belirleyerek ilgili pazardaki rekabeti ortadan kaldırdıklarına ilişkin iddianın gerçeği yansıtmadığı ve dolayısıyla 4054 sayılı Kanun'un ihlal edildiğine dair herhangi bir bulguya rastlanmaması nedeniyle soruşturma açılmasına gerek olmadığı ifade edilmektedir.

I- İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

I.1. İlgili Pazar

I.1.1. İlgili Ürün Pazarı

İlgili ürün pazarı belirli bir ürün ve onunla yüksek ikame edilebilirliği olan ürünlerden oluşur. Bir malın diğer bir malla aynı pazarda sayılabilmesi için bu iki ürünün tüketici gözünde nitelikleri, kullanım amaçları ve fiyatları bakımından benzer olması gerekir.

Pamuk; tekstil ürünleri, barut ve film malzemesi yapımına kadar yaklaşık 50 sanayi dalının hammaddesini oluşturan en önemli tarımsal ürünlerden biridir. Çırçır fabrikalarınca, satın alınan pamuğun çırçırılarak lif pamuk haline getirilmesi ve bu şekliyle iplik hammadesi olarak kullanımı göz önünde bulundurulduğunda ilgili ürün pazarı "*çiğitli (kütü) pamuk pazarı*" olarak tespit edilmiştir.

I.1.2. İlgili Coğrafi Pazar

31.7.1999 tarih ve 23772 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 99/13097 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile, "Pamukların Kontrolüne Dair Tüzük"ün 8. maddesinin (a) bendinde yapılan değişiklikle standart tip pamuk örneklerinin Ege, Çukurova, Güneydoğu Anadolu tipi olarak ayrı ayrı hazırlanması kararlaştırılmıştır. Bu durum resmi olarak Anadolu pamuğunun üç ayrı tipte toplandığı ve bu pamukların nitelik olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Yapılan incelemeler neticesinde bu üç bölge pamuğundan Ege pamuğunun ülkemizde yetişen en kaliteli pamuk türünü teşkil ettiği saptanmıştır. Çukurova Bölgesinde yetişen pamuk nitelik olarak Güneydoğu Anadolu pamuğuna yakınsa da özellikle bölge ikliminden dolayı yetiştirilen pamuk kalite olarak Güneydoğu Anadolu pamuğundan daha düşük değerdedir. Ancak uygulamada Urfa pamuğunun Adana ve Hatay illerinde satılabilmesi, resmi olarak iki ayrı tip olarak tanımlansa da bu iki bölge pamuğunun, coğrafi olarak el değiştirebildiğini göstermektedir. Bu nedenle ilgili coğrafi pazar "*Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Çukurova Yöresi*" olarak belirlenmiştir.

I.1.3. Ürüne İlişkin Bilgiler

Yüksek verim ve kaliteli ürün elde etmek için genetik saflığı yüksek tohum kullanımı çok önemlidir. İyi bir tohumlukta aranan özelliklerin başlıcaları şunlardır.

- Tohumluk çiğit iri, dolgun, büyüklüğü, biçimi ve rengi yeknesak olmalıdır.
- İçinde fazla çıplak, yeşil ve esmer, seyrek havlı çiğit bulunmamalıdır.
- Selektörlenmiş ve iyi temizlenmiş olmalıdır. İçinde boş ve kırık çekirdek, yaprak gibi yabancı maddeler olmamalıdır.
- Tohumlar kuru ve sert olmalıdır.
- Çimlenme gücü %80 ve daha fazla olmalıdır.
- Pembe kurda karşı sterilize edilmiş veya Sawgin çırçır fabrikasında çırçırlanmış olmalıdır.

Pamuğun ekim zamanı iklim koşullarına bağlı olup, ekim için toprak sıcaklığının 15 °C'nin üstünde olması gerekmektedir. Bölgelere göre ve yıldan yıla ekim zamanı değişiklik göstermekle birlikte, Çukurova Bölgesinde 25 Mart-30 Nisan,

Ege Bölgesinde ve Antalya yöresinde 15 Nisan-15 Mayıs tarihleri genellikle en uygun ekim zamanıdır.

Kozaların olgunlaşması ile birlikte pamuk hasadına başlanır. Hasadın başlama tarihi, yörenin iklim koşullarına, ekim tarihine ve sulama koşullarına göre değişir. Hasat, Ege ve Antalya bölgelerinde genellikle 15 Eylül'den itibaren başlayıp Kasım sonu veya Aralık ortasına kadar sürer. Çukurova bölgesinde ise Ağustos sonlarında başlayıp Kasım başına kadar devam eder.

Pamuk hasadı ülkemizde genellikle 2-3 defa ve elle toplanarak yapılır. Birinci elde toplanan pamuk iyi kalite özelliklerine sahiptir. Son yıllarda makina ile hasada da rastlanmaktadır. Makina ile pamuk hasadı iş gücü ücretinin pahalı olduğu ülkelerde (bölgelerde) tercih edilen bir yöntemdir.

“Kütlü pamuk” olarak nitelendirilen tarladan toplanmış pamuğun ayrıştırılması ile ortaya çıkan lif maddesi, hammadde olarak pek çok alanda kullanılmaktadır. Dünya tüketimi olan 36-37 milyon ton lifin %49-50'si pamuk lifinden; %39-40'ı ise sentetik malzemeler yardımıyla elde edilen liflerden oluşmaktadır. Ülkemizde ise 1.2 milyon ton olan lif tüketiminin 750-800 bin tonunu (%62-63) pamuk lifi, 300 bin tonunu (%30-31) sentetikler, 50-60 bin tonunu yün (%5-6), 10 bin tonunu (%1-2) rayon-asetat (rejenere) lifleri oluşturmaktadır.

Kütlü pamuğun liflerinin çekirdeğinden (çiğidinden) ayrılması işlemine “çırçırılama” adı verilmektedir. Çırçırılanmış lif pamuğun, bu işlem sırasında meydana gelen pamuk lifi döküntülerinin prese makinalarında balya haline getirilmesine “preseleme” denilmektedir.

Balyalanmış lif halindeki pamuğun standardizasyonu -kalitesinin tespiti- iki farklı yöntem ile yapılmaktadır. “Sondaj Yöntemi” olarak bilinen birinci yöntem; pamuk balyaları içerisinden en az %2 ve en çok %20 oranında ayrılacak balyaların açılarak ambalajların ve içindikilerinin ayrı ayrı denetlenmesidir. “Tek Balya Yöntemi” ise pamuğun preselenmesi sırasında, bu mümkün değilse her bir preselenmiş pamuk balyasının iki ayrı yönünden 200'er gramlık örnek almak suretiyle, gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de "Sondaj Yöntemi" uygulanmaktadır.

Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 27.7.2001 tarih ve 24475 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2001/20 sayılı Tebliği'ne göre Türkiye'de pamuk lifleri kısa, orta ve uzun lifli olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

1.2. Taraflar

Şikayette bulunan Ahmet Çaha ile dilekçesinde yer verdiği iddiaların aydınlığa kavuşturulabilmesi amacıyla dilekçede belirtilen adrese yerinde inceleme esnasında Raportörlerce gidilmiş, ancak belirtilen adresin doğru olmadığı, şikayetçinin belirtilen adreste bulunmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın devamında Raportörlerce “Kütlü pamuk” piyasasına ilişkin olarak Şanlıurfa Ziraat Odası ve Şanlıurfa Ticaret Borsası yetkilileri ile görüşülmüş, yapılan toplantılar sonucunda GAP yöresi adıyla anılan bölgede üretilen pamuğun çırçırılama işini üstlenen yaklaşık 120 teşebbüs bulunduğu tespit edilmiştir. Gerek anılan teşebbüslerin dağınık bir coğrafyada faaliyet göstermeleri gerekse çırçır fabrikalarının çoğunun kapalı olması, Öneri ekibini “yerinde inceleme”

görevini örnekleme metodu kullanarak yerine getirmesini zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda Şanlıurfa Organize Sanayi Bölgesi, Akçakale, Suruç, Siverek, Viranşehir ve Şanlıurfa civarında faaliyet gösteren çırçır fabrikalarında yerinde inceleme yapılmıştır.

I.3.Yapılan Tespitler ve Hukuki Değerlendirme

Pamuk, üretici tarafından Ağustos-Eylül aylarında toplanmakta, Eylül-Aralık aylarını kapsayan “kampanya dönemi” denilen sezonda ise satılmaktadır. Kampanya döneminde pamuğun satımı;

- birlikler aracılığıyla satış,
- çırçır fabrikalarına peşin satış veya emanet usulü teslim,
- tarlada tüccara satış

olmak üzere üç farklı yolla gerçekleşmektedir.

Birlikler aracılığıyla satış yönteminde, pazarlama organizasyonunun önemli bölümünü Tarım Satış Kooperatifleri oluşturmaktadır. Birliklerin piyasadaki pazar payları yıldan yıla değişmekle birlikte son yıllarda %13-24 arasında seyretmektedir. Pamuk alımı yapan birlikler Tariş, Çukobirlik, Güneydoğu Birlik ve Ant Birlik'dir. Çukobirlik, Adana merkezli olup, üyeleri Çukurova ve Güneydoğu çiftçisidir.

İkinci yöntem ise, çiftçi pamuğunu hasat sonrasında çırçırıcıya pamuğun sahip olduğu randımana göre piyasa koşullarında oluşan fiyattan satabilmekte, bedelini peşin ya da taksitle alabilmektedir. Bu yöntemde pamuğun mülkiyeti çırçırıcıya geçmektedir. Emanet usulünde ise çiftçi pamuğunu çırçırıcıya teslim etmekte, pamuk çırçırıcının depolarında saklanmakta ancak mülkiyeti el değiştirmemektedir. Mülkiyet el değiştirmedeği için bedelinin ödenmesi de söz konusu olmamakta, bu durumda çiftçi sadece emanet bırakılan pamuğun miktarını gösteren bir belge almaktadır. Çiftçi, nakit paraya ihtiyacı yoksa ya da pamuk fiyatlarının düşük olduğunu ve ileride yükseleceğini düşünüyorsa bu yöntemde başvurmaktadır. Çırçırıcı ise emanet bırakılan pamuğu isterse lif pamuk haline getirip satabilmekte, ancak bu durumda risk almaktadır. Zira çırçırıcı, emanet bırakılan kütlü pamuğu işleyip lif pamuk şeklinde ancak cari fiyat düzeyi üzerinden satabilecektir. Kütlü pamuğun sahibi olan çiftçi ürününü, kütlü pamuk fiyatının yükseldiği sonraki bir dönemde satmaya karar verdiği takdirde, satış fiyatından daha yüksek bir bedelden kütlü pamuğu almak zorunda kalan çırçırıcı, bu durumda zarar edecektir. Başka bir ifadeyle kütlü pamuk fiyatının düşmesi durumunda ise çırçırıcı kar elde edecektir. Bu yönüyle emanet usulü hem çiftçi hem de çırçırıcı açısından risk taşıyan bir yöntem olmaktadır. Son yöntem ise çiftçinin pamuğu, “tüccar” denilen aracı kimselere, tarlada satmasıdır.

Kütlü pamuğu satın alacak olan çırçırıcı fiyat tayininde bulunabilmek için pamuğun kalitesini tespit etmek zorundadır. Kütlü pamuğun kalitesi “randıman” olarak nitelendirilen birim esas alınarak tespit edilmektedir. En kaliteli pamuğun 40 randıman olduğu kabul edilen bu ölçü sisteminde (randıman 36-40 arasında değişmektedir) pamuğun fiyatı, randımanına bağlı olarak değişmektedir. Bu üç alternatif kanaldan çırçırıcıya ulaşan kütlü pamuk çiğidinden (çekirdek) ayrıldıktan sonra balyalanmış lif pamuk olarak iplikçiye satılmaktadır.

Urfa ve civarında faaliyet gösteren çırçır fabrikası sayısının yaklaşık 120 olduğu tespit edilmiştir. Dosya mevcudu bilgi ve belgelerden; çırçırıcıların her birinin, genelde tüccar denilen, çiftçiden pamuğu tarlada satın alan aracılarda iş yaptığı, aynı zamanda çiftçinin de tanıdığı ya da daha önceden iş yaptığı çırçırıcıya pamuğunu sattığı anlaşılmıştır. Urfa'daki çırçırıcı ve pamuk çiftçilerinin arasındaki ticaretin yalnızca bu ille sınırlı kalmadığı, coğrafi olarak farklı illerdeki çırçırıcı ve pamuk çiftçisi ile irtibat halinde bulunduğu, bu anlamda Urfa pamuğunun genellikle tüccarlar vasıtasıyla Gaziantep, Diyarbakır, Hatay, Adana, Maraş illerine götürülerek o yöredeki çırçırıcılara da satılabildiği tespit edilmiştir.

Ürünün başka illere satılabilme imkanının varlığı borsa kayıtlarından da tespit edilmiştir. Nitekim, çırçır fabrikaları kütlü pamuk alım ve lifli pamuk satım rakamlarını illerindeki Ticaret Borsalarına beyan etmekle yükümlüdürler. 2000 yılı itibarıyla Urfa'nın pamuk üretiminin 700.000 ton civarında olduğu ve Urfa Ticaret Borsası'na bu dönemde 500.000 ton alım beyan edildiği göz önüne alındığında, 200.000 ton pamuğun Urfa dışındaki çırçırıcılar tarafından satın alındığı ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde bu illerden de Urfa'ya satış yapılabilmekte ve bu şekilde tüccar ya da çiftçi pamuğu en iyi şartlarla satma imkanına sahip olabilmektedir.

Kütlü pamuk piyasasında görülen alım-satım hareketliliği Eylül-Aralık döneminde pamuk satımları ile artmaktadır. Bölgedeki çırçırıcıların kütlü pamuk alımına esas olan fiyatın oluşumunda etkisi bulunan unsurlar ise aşağıdaki şekilde tesbit edilmiştir.

1. Çukurova ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi kütlü pamuk rekoltesi: Yukarıda belirtildiği üzere Urfa, Hatay, Antep, Adana, Maraş, Diyarbakır illerini kapsayan bölgede üretilen pamuk miktarı Urfa kütlü pamuk alım fiyatının belirlenmesinde temel etkindir.

2. Ege Bölgesi pamuk rekoltesi ve İzmir Pamuk Borsası fiyatları: Ege bölgesinde yetişen pamuk ve buna bağlı İzmir Borsası fiyatları kaçınılmaz olarak Çukurova ve Güneydoğu pamuğunun fiyatına etki etmektedir. İzmir pamuk borsasında pamuk fiyatları üretici (çiftçi) ve alıcının (çırçırıcının) fiziken bir araya gelmesi neticesinde beliren arz-talep ilişkisine bağlı olarak oluşmaktadır. Urfa ilinde de pamuk borsası bulunmakta ancak Urfa Ticaret Borsası, yalnızca kütlü pamuk ve lif pamuk alım/satım rakamlarının kaydını yapmaktadır

3. Urfa pamuğunun kalitesi (randımanı): Bu konu, kütlü pamuk alım fiyatının belirlenmesinde temel unsurdur. Özellikle Urfa çiftçisinin pamuğu temiz toplamaması, kaliteli tohum kullanmaması, ölçüm sırasında ürünün ağır gelmesi amacıyla yabancı maddelerin (olgunlaşmamış koza, yaprak, dal, sap parçaları v.b.) ayrıştırılmaması, kütlü pamuğun kalitesini düşürmektedir.

4. Dünya pamuk fiyatları ve ithalat: Özellikle Amerikan (NYCE) ve İngiltere (LCE) pamuk borsalarının fiyatları küresel ekonomide Türkiye pamuk fiyatlarını etkilemektedir. Bu anlamda herhangi bir gümrük engeli ve üzerinde Dünya Ticaret Örgütü taahhüdü bulunmayan pamuk, yurt dışı fiyatların yurt içi fiyatlardan düşük olduğu dönemlerde rahatlıkla ithal edilebilmektedir.

5.İplik fiyatları: Pamuğun hammadde olarak kullanıldığı tekstil sanayiinde, tekstil ihracatı pamuk alım fiyatına etki etmektedir. Preselenmiş pamuğun müşterisi olan

iplik üreticilerinin gerçekleştirdikleri alım fiyatları, kütlü pamuğun alım fiyatının oluşmasında önemli bir faktördür. Zira arz ve talebin dengeye geldiği noktada piyasa fiyatının oluşacağı temel kuralı göz önüne alındığında preselenmiş pamuk müşterisinin (iplikçi) vereceği fiyata uygun olarak kütlü pamuk müşterisi (çırçırıcı) diğer değişkenleri de dikkate alarak fiyat belirleyecektir.

Yukarıda değinilen hususlara ek olarak, çiftçinin pamuk üretiminden elde edeceği gelir yalnızca ürün bedeli değildir. 15.3.2002 tarih 24696 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “2001 Yılı Kütlü Pamuğun Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ile Diğer Alıcılara Satışında Üreticilere Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği”, 6.11.2001 tarihli 24575 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “2001 Yılı Ürünü Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasülyesi, Kanola ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair 2001/3172 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı”nın uygulanmasına ışık tutmaktadır.

Uygulama Tebliği’ne göre pamuk üreticilerine 2002 yılı (2002 yılında çiftçiler geçen yılın mahsulünü satmaktadırlar) için kilo başına 70.000 TL.’lik destekleme primi ödeneceği, çiftçinin bu primi hem doğrudan çırçırıcıya yaptığı satışlar hem de tüccara yaptığı satışlar için alabileceği, çiftçinin primi alabilmesi için öncelikle Ziraat Odasından “Çiftçi Belgesi” almasının gerektiği, aynı zamanda çiftçinin çırçırıcıya pamuğunu sattığını gösteren müstahsil makbuzu olarak bu makbuzu Kütlü Pamuk Prim Uygulaması İlçe Komisyonu’na ibraz etmek zorunda olduğu, çırçırıcının ise alım-satım işlemini borsaya kota ettirmek ve aynı zamanda alım yaptığı üreticileri ve alım miktarlarını gösterir listeyi bu Komisyon’a göndermek zorunda olduğu, sayılan bu işlemlerin çiftçinin destekleme primini alabilmesi için zorunlu işlemler olduğu tesbit edilmiştir.

Yerinde inceleme sırasında Raportörler çırçır işletmelerinin yanı sıra Ziraat Odası, Ticaret Borsası ve Kooperatif Birlikleri temsilcileri ile görüşmüşler ve bu kuruluşların yetkilileri büyük ölçüde birbirine benzer görüş beyan etmişlerdir.

Bu çerçevede, Şanlıurfa Borsası Yönetim Kurulu Başkanı ve Yıldızteks Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. sahibi tarafından özetle;

- İleri sürülen fiyat tespiti iddiasının gerçeği yansıtmadığı, çiftçinin ya kendisi ya da tüccar vasıtası ile başta Antakya, Adana ve Gaziantep olmak üzere az miktarda da İzmir’e ürünü gönderemediği, Urfa’daki üreticilerin diğer illerdeki çırçırıcıların daha yüksek fiyat teklif etmesi durumunda o vilayete ürünü gönderebildikleri, dolayısıyla ürünün satış yeri konusundaki serbestliğe ilişkin hiçbir engelin bulunmadığı, fiyat farkının gerçekçi olmadığı, 150.000 TL’lik oluşan farkın ise çiftçinin ürünü tarladan toplaması sırasında gereken hassasiyeti göstermemesi ve kaliteyi düşürmesi nedeniyle olduğu, diğer 150.000 TL’nin ise yörede kullanılan tohumdan kaynaklandığı,

- çırçırıcı olarak fiyatı tespit etme şanslarının bulunmadığı, zira Urfa çırçırıcıları düşük fiyat tespit etseler dahi diğer illerdeki çırçırıcıların daha yüksek fiyat vererek bu fiyat düzeyini yukarı çekebileceklerini düşündükleri, ayrıca üretici kesimin bilinçli olarak ticaretini gerçekleştirdiği, Adana, İzmir, Gaziantep, Kahramanmaraş bölgelerindeki fiyat oluşumları ile birlikte civarlarındaki fiyat oluşumlarının da takip edildiği, üreticinin kendisi için en makul olan fiyat düzeyindeki alıcıya ürünü vereceği,

çırçırıcıya gelen pamuğun fiyatının İzmir Ticaret Borsasında oluşan fiyat baz alınarak kalite ve imaj sorunlarından kaynaklanan nedenlerle yaklaşık 300.000 TL düşük fiyatla tespit edildiği, bu sebeple Urfa pamuğunun fiyatının İzmir pamuğunun fiyatından 300.000 TL daha düşük olduğu, satılabilecek fiyat bilindiği için alış fiyatının da buna paralel belirlendiği,

- ayrıca borsalara bağlı olarak çalışan hem üretici hem çırçırıcı hem de sanayici firmalarla bağlantıları olan "ajan" adı verilen bir nevi "tellal" görevi üstlenen görevlilerin fiyat aleniyeti sağlayarak ortalama fiyat düzeyinin belirlenmesinde etkili olduğu,

- pamuk alımlarının peşin olmakla birlikte emanet sistemi ile de gerçekleştirildiği, pamuk üreticisinin pamuğunu peşin veya emanet yöntemi ile çırçırıcıya teslim ettiği, çırçırıcının da üreticinin pamuğunu balyalayıp sakladığı, üretici istediği zaman, o günkü oluşan fiyat düzeyinde pamuğun paraya çevrildiği, çırçırıcının ise emanet pamuğu sanayiciye satabilmekle birlikte pamuğu bekletebilme imkanına sahip olduğu, dolayısıyla bu sistemde üreticinin, pamuğunu kendi belirleyeceği şekilde fiyatın yükseldiği dönemde satabileceği,

- yöredeki ticari işlemlerin rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisinin kurallarına göre yapıldığı, dileyen üreticinin istediği alıcıya istediği şartlarla ürününü satma konusunda serbestlik içinde olduğu

ifade edilmiştir.

Çukobirlik Genel Müdür Vekili tarafından ise;

- Pamuk alımları (kampanya) döneminin her yıl Ağustos-Aralık ayı sonu arasında gerçekleştiği, dolayısıyla en güncel bilginin geçen seneki duruma ilişkin olarak verilebileceği,

- pamuk üretimine ilişkin olarak pamuk çiftçisine devlet tarafından verilen desteğin pamuk ithalatına ilişkin gümrük vergisinin olmaması ve yurt dışındaki pamuk üreticilerinin devletlerinden elde ettikleri destekleme fiyatları göz önüne alındığında üreticinin yok olma tehlikesi içinde olduğu, yurt dışındaki üreticilere verilen destekler, yurt dışı fiyatları, makinalı üretim sonucu ithal ikame riski sebebiyle ortaya çıkan rakamlarda alış fiyatının 565.000 olarak gerçekleştiği,

- bu fiyatlarla Çukobirlik'in yaptığı alımlar ve kütlü pamuğun işlenip, satılması sonucu dünya pamuk fiyatlarındaki şok düşüşlerin Birliğin 2001 yılında zararına neden olduğu, bunlar göz önüne alındığında 1.000.000 ton üretim gerçekleştiren Güneydoğu Bölgesinde Urfa ve civarında yaklaşık 7.500 üyesinden toplam 33.000 ton alım yapan Birliğin alım fiyatının mümkün olan en yüksek fiyat olduğu, Birlik alımları ile birlikte alıma başlayan çırçır fabrikalarının Birliğin alımları sona erdiğinde üreticinin ürününü satabilecek tek yer olduğu,

- alımları peşin olarak gerçekleştiren çırçır fabrikalarının ise o dönemde borsada sanayicinin verebileceği en yüksek fiyata endeksli, kendi maliyetlerini de göz önüne alarak yurt dışı fiyatlarına paralel alım fiyatı belirledikleri, fiyatların aleni bir biçimde temel olarak borsada oluşması nedeniyle çırçır fabrikalarının alım fiyatlarını aralarında anlaşma yapmak suretiyle tespit etmelerinin, pazarın temel dinamikleri gereği mümkün ve mantıklı olmadığı,

- sektörde yaşanan mevcut rahatsızlığın, üreticilerin etkin olmayan üretim maliyetleri ve devlet desteğinin neredeyse olmaması nedeniyle yurt dışı piyasalardan çok daha ucuz fiyata pamuk ithal edilebilmesinden kaynaklandığı, maliyeti 1.500.000 TL olan pamuğun (3 kg) yurt dışından 1.000.000 TL.'ye ithal edilebildiği,

- pamuk sektöründe faaliyet gösteren üreticilerin yeterli düzeyde devlet desteğini elde edememesi ve ithalata karşı önlem alınmaması durumu daha da güçleştirip sektörü küçülmeye doğru götüreceği

belirtilmiştir.

Ayrıca önaraştırma sırasında yapılan görüşmelerden;

- çiftçinin yalnızca Urfa'daki çırçırıcıya satma zorunluluğunun olmadığı zira taşıma maliyetinin çırçırıcıya ait olduğu,

- alıma konu olan pamuk kalitesinin farklı olması sebebiyle tek tip fiyattan alımların gerçekleşmesinin imkansız olduğu, özellikle Urfa yöresinde yetişen pamuğun yeterli özen gösterilerek toplanmaması sebebiyle Türkiye geneline göre daha düşük fiyatla alıcı bulunduğu,

- fiyatların iddia edildiği gibi anlaşma neticesinde değil tamamen serbest piyasa ekonomisi gereği oluşan arz-talep dengesi neticesinde piyasada kendiliğinden belirlendiği,

- pamuk fiyatını temel olarak dünya piyasalarının belirlediği, diğer taraftan Tarım Bakanlığı'nın genelde alım döneminin başında Birlikler için geçerli olacak kütlü pamuk alım fiyatlarını tespit ettiği, ödenen peşinat dışında belirlenen fiyatlar üzerinden alım tutarlarının kalan kısmının ne zaman ödeneceğinin belli olmadığı, Ekim-Kasım aylarından sonra kamunun belirlediği fiyat ya da diğer suni etkenlerin etkisini yitirdiği, bu noktadan sonra pamuk alım fiyatlarını; iplik talebi ve dünya piyasalarında oluşan fiyatların belirlediği,

- kütlü pamukta görülen fiyat hareketlerinin Eylül-Aralık döneminde yoğunlaştığı, bunun nedeninin çok sayıda küçük çiftçinin ürünü topladıktan sonra, kampanya döneminde -nakit ihtiyacını gidermek için- pamuğunu satmak istemesi olduğu,

tespit edilmiştir.

I.3.1. Çırçır Fabrikalarının 2000-2001-2002 Kampanya Döneminde Gerçekleştirdiği Alım Fiyatlarının Değerlendirilmesi

İddia konusu hususların açıklığa kavuşturulabilmesi amacıyla, şikayet edilen çırçır fabrikalarının alım yaptığı dönemlerdeki alım fiyatları; o dönemde geçerli olan borsa ve yurt dışı fiyatları ile birlikte pamuğun randımanı da dikkate alınarak incelenmiştir. Bu incelemede, Şanlıurfa Ticaret Borsası 2000-2001-2002 yılı alım kayıtlarında yer alan çırçır fabrikalarından, anılan dönemler içinde alım miktarları yüksek olan firmaların rakamları esas alınmıştır.

I.3.1.1. 2000 Yılı Kampanya Dönemi

Örnekleme usulü ile yaklaşık 120 teşebbüs içinden, kütlü pamuk alım miktarları yüksek olması sebebiyle seçilen teşebbüslerin "kütlü pamuk" alım

dönemlerindeki alım fiyatları ortalama 37 randımanlı pamuk için incelenmiştir. Bu dönemde geçerli olan fiyatlar incelendiğinde;

Kütlü pamuk alım fiyatlarının ;

Eylül-2000 döneminde	283.000 TL-322.000 TL
Ekim-2000 döneminde	288.000 TL-392.000 TL
Kasım-2000 döneminde	342.000 TL-381.000 TL
Aralık-2000 döneminde	320.000 TL-370.000 TL

aralığında gerçekleştiği görülmektedir. Genel kabul görmüş uluslararası ölçümlere göre 3 kg kütlü pamuktan 1 kg preseli pamuk elde edilmektedir. Piyasa verileri preseli pamuk üzerine kurulu olduğundan, yukarıda verilen 1 kg kütlü pamuk fiyatının yerli ve yabancı pazar ve borsalardaki karşılaştırmaları ürünün 3 kg fiyatı üzerinden yapılmıştır. Buna göre ilgili pazarda preseli pamuk fiyatları diğer veriler ile birlikte Tablo 1.'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Diğer veriler ile birlikte 2000 yılı ilgili pazarda preseli pamuk fiyatları

DÖNEM (2000 Yılı)	AYLIK ORT. ABD*	LIVERPOOL* (TL/KG)	ST-1 *TÜRKİYE (TL/KG)	URFA DEĞER ARALIĞI (TL/3 KG)
Eylül	666.304	906.795	919.801	849.000-966.000
Ekim	679.005	908.174	1.007.269	864.000-1.176.000
Kasım	686.213	964.806	1.031.675	1.026.000-1.143.000
Aralık	680.981	988.428	979.107	960.000-1.110.000

*- ABD Doları döviz kuru

*- Liverpool A İndeks pamuk fiyatı, Kuzey Avrupa'da fiyatları orta düzeylerde seyreden 14 farklı tip pamuğun fiyat ortalamalarından oluşturulmuştur. Dolayısıyla piyasalardaki ortalama pamuk fiyatlarını ifade etmektedir.

*- St-1 Türkiye pamuk fiyatı, ülkemizde yetişen pamukların fiyatlarından oluşturulmuş ortalama bir fiyat olup; oluşan fiyat, Ege Bölgesi'nde yetiştirilen pamukların fiyatlarına yakındır.

Tablo 1.'de görüldüğü üzere, pamuk alımı sezonunun ilk ayı olan Eylül ayında ABD Doları döviz kuru aylık ortalaması 666.304 TL ve Liverpool Borsasında standart-1 tipi pamuğun kilosu 906.795 TL olarak gerçekleşirken, Türkiye standart-1 pamuğun kilosu 919.801 TL olarak gerçekleşmiştir. Urfa ve yöresinde yapılan alımlarda oluşan fiyat hareketliliği incelendiğinde; alım fiyatlarının belli bir fiyattan ziyade birden çok fiyat aralığında gerçekleştiği görülmektedir. Özellikle Kasım ayında Liverpool fiyatları ilk defa 60 cent üzerine çıkmış (Eylül ayına kıyasla 20.000 TL.'lik kur artışı ile beraber 964.806 TL olmuştur), Urfa pamuğu alım fiyat aralığı da dünya fiyatlarına paralel olarak 1.026.000-1.143.000 TL. düzeyine yükselmiştir.

I.3.1.2. 2001 Yılı Kampanya Dönemi

Bu dönemde geçerli olan fiyatlar incelendiğinde; kütlü pamuk alım fiyatının,

Ocak -2001 döneminde	301.000 TL-389.000 TL
Şubat -2001 döneminde	284.000 TL-363.000 TL
Mart -2001 döneminde	296.000 TL-400.000 TL
Nisan -2001 döneminde	303.000 TL-461.000 TL
Eylül -2001 döneminde	500.000 TL-520.000 TL

Ekim -2001 döneminde 464.000 TL-521.000 TL
Kasım -2001 döneminde 414.000 TL-530.000 TL
Aralık -2001 döneminde 424.000 TL-550.000 TL

olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel kabul görmüş uluslararası ölçümlemelere göre ilgili pazarda preseli pamuk fiyatları diğer veriler ile birlikte Tablo 2.'de gösterilmiştir:

Tablo 2. Diğer veriler ile birlikte 2001 yılı ilgili pazarda preseli pamuk fiyatları

DÖNEM (2001Yılı)	AYLIK ORT. ABD Doları	LIVERPOOL (TL/KG)	ST-1 TÜRKİYE (TL/KG)	URFA DEĞER ARALIĞI (TL/3 KG)
Ocak	673.857	951.676	957.472	903.000-1.167.000
Şubat	741.668	942.688	918.914	852.000-1.089.000
Mart	970.628	1.148.880	1.136.891	888.000-1.200.000
Nisan	1.212.775	1.345.562	1.274.199	909.000-1.383.000
Eylül	1.473.394	1.350.543	1.664.305	1.500.000-1.560.000
Ekim	1.604.007	1.330.813	1.629.445	1.392.000-1.563.000
Kasım	1.524.867	1.273.868	1.568.672	1.242.000-1.590.000
Aralık	1.455.691	1.370.745	1.622.838	1.272.000-1.650.000

Yukarıdaki tablodan; 2001 yılının başında Türkiye standart-1 pamuğu 957.472 TL., Liverpool Borsasında standart-1 tipi pamuğun fiyatı 951.676 TL. ve Urfa pamuk alım fiyatı aralığının 903.000-1.167.000 TL. olduğu anlaşılmaktadır. Şubat ayında yaşanan devalüasyona bağlı olarak her üç endeks artış göstererek 2001 yılını kapatmışlardır. Ocak-Aralık ayları arası Liverpool ve Urfa pamuk fiyatları artış oranları karşılaştırıldığında bu oranların sırası ile %44 ve %41 olduğu görülmektedir. 2001 yılı Liverpool ve Urfa pamuk fiyatlarındaki hareketin artış yönlü olması ve Aralık ayı itibari ile bu artış miktarının birbirine yakın olması, Urfa pamuk fiyatlarının çırçır fabrikaları tarafından belirlenmediğini ortaya koymaktadır.

I.3.1.3. 2002 Yılı Kampanya Dönemi

Bu dönemde geçerli olan fiyatlar incelendiğinde, kütlü pamuk alım fiyatının;

Ocak - 2002 döneminde 415.000 TL-580.000 TL
Şubat -2002 döneminde 401.000 TL-548.000 TL
Mart - 2002 döneminde 401.000 TL-559.000 TL
Nisan -2002 döneminde 398.000 TL-560.000 TL
Mayıs -2002 döneminde 412.000 TL-557.000 TL
Haziran-2002 döneminde 430.000 TL-535.000 TL

olarak gerçekleştiği anlaşılmıştır. Genel kabul görmüş uluslararası ölçümlemelere göre ilgili pazarda preseli pamuk fiyatları diğer veriler ile birlikte Tablo 3.'te gösterilmiştir:

Tablo 3. Diğer veriler ile birlikte 2002 yılı ilgili pazarda preseli pamuk fiyatları

DÖNEM (2002 Yılı)	AYLIK ORT. ABD Doları	LIVERPOOL (TL/KG)	ST-1 TÜRKİYE (TL/KG)	URFA DEĞER ARALIĞI (TL/3KG)
Ocak	1.262.721	1.321.391	1.623.269	1.245.000-1.740.000
Şubat	1.353.222	1.283.406	1.558.284	1.203.000-1.644.000
Mart	1.360.257	1.265.718	1.579.336	1.203.000-1.677.000
Nisan	1.320.908	1.212.110	1.515.995	1.194.000-1.680.000
Mayıs	1.392.898	1.198.255	1.500.588	1.236.000-1.671.000
Haziran	1.519.750	1.300.453	1.602.569	1.290.000-1.605.000

Tablodan anlaşılacağı üzere, Haziran döneminde ABD Doları döviz kuru aylık ortalaması 1.519.750 TL ve Liverpool Borsasında standart-1 tipi pamuğun kilosu 1.300.453 TL olarak gerçekleşirken, Türkiye standart-1 pamuğun kilosu 1.602.569 TL olarak gerçekleşmiştir. İlk altı aylık dönemde Liverpool piyasasında yavaş bir düşüş gözlenmiş, bu düşüş hem genel Türkiye standart-1 pamuğuna hem de Urfa pamuğuna yansımıştır.

Buna ek olarak aynı dönemde (Haziran 2002) diğer bölgelerdeki pamuk fiyatlarına bakıldığında fiyat farklılıkları göze çarpmaktadır. Buna göre Ege pamuğu 1.500.000 TL/Kg, Çukurova pamuğu 1.100.000 TL/Kg, Diyarbakır pamuğu 1.220.000TL/Kg, Hatay pamuğu 1.280.000TL/Kg olarak fiyat bulmuştur. Dolayısıyla anılan bölgelerdeki fiyat farklılıklarının tamamen ürün kalitesi ve talebe göre oluştuğu anlaşılmaktadır.

I.3.2. Değerlendirme

4054 sayılı Kanun'un 4. maddesinde, "Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri hukuka aykırı ve yasaktır." hükmüne yer verilerek devamında anılan durumlara örnekler sıralanmıştır. Buna göre (a) bendinde "Mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet, kâr gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tespit edilmesi," yasaklanmıştır.

Söz konusu çırçır fabrikalarının kütlü pamuk alım fiyatını anlaşmak suretiyle tespit ettiklerine ilişkin şikayetin açıklığa kavuşturulabilmesi amacıyla yapılan incelemelerde tek tip bir fiyat uygulamasına delil teşkil edecek herhangi bir anlaşma ya da bulguya rastlanılmamıştır. Diğer taraftan bölgesel olarak fiyat farklılıklarının olması; o bölgede yetişen ürünün kalitesi ve toplanması sırasındaki hassasiyete bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim en kaliteli ürünün Ege Bölgesinden elde edildiği, Güneydoğu Anadolu ürününün ise Ege'ye nispeten daha düşük kaliteli olduğu bu sebeple de fiyatının daha alt seviyede olduğu görülmüştür.

Aynı zamanda pazarın dinamik yapısı ve ithalat imkanına bağlı olarak pazarda oluşan fiyatlar; yalnızca kütlü pamuk piyasası aktörleri tarafından belirlenmemekte, bunun yanında dünya pamuk borsalarında oluşan fiyatlardan

etkilenerak Őekillenmektedir. Bu çerçevede gerek satış fiyatı gerekse ürünün satılacağı yer konusundaki kararın, üretici tarafından piyasa verileri paralelinde alındığı kanaatine varılmıŐtır.

J- SONUÇ

Yukarıda yer verilen değerlendirmeler iŐıđında; Şanlıurfa ve yöresinde faaliyet gösteren ırır fabrikalarının alım dönemlerinde aralarında anlaşma yapmak suretiyle "kütlü pamuk"un alım fiyatını belirleyerek ilgili pazardaki rekabeti ortadan kaldırdıkları iddiasına ilişkin olarak 4054 sayılı Kanun'un ihlal edildiğine dair herhangi bir bulguya rastlanmadığına bu nedenle soruŐtırma açılmasına gerek olmadığına OY BİRLİğİ ile karar verilmiştir.